

Andrej Blatnik*Labirinti iz papirja*

Štoparski vodnik po ameriški metafikciji in njeni okolici
 Literarno-umetniško društvo Literatura, Ljubljana 1994
 (Zbirka Novi pristopi)

Pojem ameriška metafikcija je v slovenski literarni zavesti že dodobra uveljavljen vsaj od druge polovice osemdesetih let dalje, ko je v zbirki Kondor v slovenščini izšel izbor iz del sodobnih ameriških piscev (*Ameriška metafikcija*, MK, Ljubljana 1988). Toda kljub temu da so razsežnosti pokrajine, po kateri se na literarno potovanje s svojim teoretskim knjižnim prvencem odpravi Andrej Blatnik, že znane, pod vodstvom avtorja *Labirintov iz papirja* razkrivajo nove, skoraj neznane ali manj znane koticke, posebnosti in zanimivosti.

Andrej Blatnik, po ustaljenih kritičskih oznakah tudi sam praktik slovenske različice metafikcije, namreč že v naslovni metaforiki bralca všečno povabi na skupno pot skozi sodobne ameriške ambiente. Ti, čeprav labirintno zaviti, nikakor niso nepremagljiva ovira; navsezadnje so "papirnati", če parafraziram domiselno dvoumnost imena knjige. Obenem je skupni izlet načrtovan v štoparski maniri, torej kar se da avanturistično, brez apriorističnih smernic in povsem neobvezno. Nikoli ne veš natančno, kam te bo zanesla pot, in nikoli, kje se boš ustavil. Vsak hip lahko izstopiš ali se na naslednjem križpotju znova pridružiš razgledujočim se po ameriški literarni pokrajini in junakih našega časa.

Blatnik tako ne ponuja dokončnih odgovorov na vprašanje, kaj je ameriška metafikcija, kljub temu pa ohranja nekatere že uveljavljene literarnozgodovinske določnice in sledi markacijam svojih literarnoteoretskih predhodnikov. Tako se v zapisu o metafikcijski literaturi Amerike izogne diskurzu o poeziji, katere refleksija s terminom metafikcija nikoli ni mogla ujeti v svojo interpretativno mrežo, in se omeji na časovno obdobje zadnjih trideset let, čeprav nas v metafikcijsko pisanje uvaja z domiselno historično blitzpreglednico osrednjih naslovov ameriške prozaistike od konca prejšnjega stoletja pa vse do leta 1993 in kratkim povzetkom ameriške kulturne zgodovine. Iz pretresa osrednjih razprav o sodobni ameriški prozi pa vendarle izpelje trditev, "da je pojem (ameriška metafikcija, op. IF) danes razumljen enoznačno" (str.

32), kot literarna smer, ki v zrcalni podobi namesto resničnosti opazuje samo sebe, in izpostavi temeljno dilemo, ali je ameriška metafikcija del postmodernizma. Blatnik se pri svoji razlagi navedenega problema spretno izogne glavni razpočnici debate o postčasu in postumetnosti, ali se postmodernizem konstituira v radikalnem prelomu z modernistično tradicijo ali pa je njen izraz prebolevanja izteka. Razlago duhovnega horizonta ameriške metafikcije namreč naveže na sociološko-ekonomske posebnosti ameriške kulturne zgodovine in produkcijskega načina, ki ne kaže le historično spremenljivost, temveč nekatere nadzgodovinske značilnosti.

Toda še v okviru drugega razdelka *Labirintov iz papirja* (prvi je le nekaj uvodnih misli in zahval) skrene z najbolj "trnovih stez" stroge literarne znanosti, ki zadevajo splošno klasifikacijo oziroma kontekstualizacijo obravnavanega pojma (predmeta), na udobnejše in prijetnejše ceste. Proučevanje "življenjskega okolja sodobne ameriške proze" sklene pod vprašanjem "kako brati metafikcijo". V tem obratu k lastni bralni izkušnji ob srečanju s sodobno ameriško prozaistiko razbira izjemno širok diapazon metafikcijskih pravil pisanja, na primer: visoko in množično orientacijo besedil, nujnost protobesedila in njegovo nacionalno determiniranost.

Vendar Blatnik ne menjava razglednih točk le po ameriškem literarnem ozemlju, temveč pristopa tudi na evropska tla in v svojem vodniku napotuje k "trem evropskim približkom" ameriški metafikciji, kakor označi prozaistične opuse Johna Fowlesa, Alaina Robbe-Grilleta in Branka Gradišnika. Z analizo nekaterih Gradišnikovih del se Blatnik za trenutek ustavi tudi na domačih tleh in s tem dopolni nekatere druge uveljavljene vodnike po sodobni slovenski prozi. V nasprotju z Virkovim monografskim prikazom *Postmoderna in "mlada slovenska proza"*, ki se je zaradi prevladujočega generacijskega vidika izognila obravnavi metafikcijskih nastavkov v Gradišnikovem snovanju, Blatnik po zgledu Marka Juvana (*Postmodernizem in mlada slovenska proza*, JIS, 1988/89, št. 3) nakazuje njihov pomen za uveljavitev metafikcijske literarne prakse na Slovenskem.

Toda že v četrtem razdelku pisec znova odpotuje iz Evrope in pridruži sklepu drugega razdelka še nekaj splošnejših dejstev o ameriški metafikciji. Po zgledu metafikcijske avtorefleksivnosti se kot bralec še enkrat obrne sam k sebi in ugotavlja, da se z ameriško metafikcijo zaradi nujno povečane aktivnosti bralca in njegove vloge v besedilu izoblikuje "specifičen recepcijski in sociološki koncept" (str. 92). Izpostavi tudi vprašanje o novem odnosu (meta)fikcije do realnosti, načinu njenega konstruiranja ter položaju umetniškega dela kot izdelka, ko se začne nekdanje modernistične eksperimente v postmoderni dobi "uspešno prodajati na trgu množične potrošnje" (str. 102), vse pa je začinjeno z navedbo najznačilnejših, najduhovitejših ali najbolj nenavadnih fiktivnosti iz konkretnih literarnih del.

Kako pretehtano avtor v svojih *Labirintih iz papirja* preigrava različne metodološke koncepte in teoretske "žanre", priča tudi to, da seznam upoštevane strokovne literature, ki klasičnim razpravam ob rob rabi predvsem za utemeljitev znanstvenikovega početja, v dosledno izvajanjem diskurzu geografsko-turističnega založništva kot "karte

in vodniki" postane sestavni del njegove študije.

Zadnji krog po labirintih iz papirja prestopa bralec z Blatnikom v leksikografski maniri. V avtorjevi redakciji je iz njegove bralske beležnice izbranih petdeset ameriškometafizijskih proznih del, vsako geslo zajema bibliografske realije, kratko vsebino dela, nekaj podatkov o avtorju, predvsem pa Blatnikov osebni pogled na roman ali zbirko kratke proze, ki zmeraj znova preseneti v svoji poglobljenosti, prefinjenosti, sintetičnosti, eruditskosti, domiselnosti in duhovitosti. *Labirinti iz papirja* so predvsem zato, kljub morda na trenutke že pretirani razpršenosti ali podvajanju obravnavanih problemov, tudi teoretsko neoboroženemu bralec najbolj všečno in obenem uporabno napisana literarna monografija na Slovenskem v zadnjem času.

Ignacija Fridl

Tomo Virk: BELA DAMA V LABIRINTU

(idejni svet J. L. Borgesa)

Prvi sintetično-analitični prikaz Borgesove literature in njene "metafizike" v sloveščini ter primerjava z mislijo M. Eliadeja.

Zbirka NOVI PRISTOPI revije LITERATURA